

DE VROUW ALS HOEKSTEEN VAN DE PARTICIPATIESAMENLEVING

De jaren na de Tweede Wereldoorlog – de wederopbouwjaren – staan bekend als sobere jaren. Er moest hard worden gewerkt en dat tegen een beperkt inkomen. We denken daarbij vooral aan de mannen; getrouwde vrouwen hadden immers (vrijwel) geen betaalde baan. In *De helpende hand* kantelt Eva Vriend dat beeld. 'Het economisch herstel ging hand in hand met een actieve gezinspolitiek die uitging van traditionele gezinsverhoudingen. (...) Het gezin, met moeder thuis, gold als bastion tegen de afschrikwekkende communistische Sovjet-Unie, waar kinderen in staatscrèches opgroeiden en vrouwen straten moesten vegen. (...) Zo werden vrouwen de dragers van de wederopbouw. De gezinsverzorgster was de reddende engel die Nederland door de wederopbouwjaren moest slepen.'

Journalist en historicus Eva Vriend

DE HELPENDE HAND. DE VERBORGEN GESCHIEDENIS VAN DE GEZINSZORG IN NEDERLAND, Eva Vriend (Balans, Amsterdam 2016), 248 blz., € 18,95

verrast voor de tweede keer (eerder met *Het nieuwe land*, over de ontginning van de Flevopolders) met een sterk verhaal, waarbij de gebeurtenissen van het eigen gezin verweven worden met de opkomst van de gezinsverzorging tot en met de huidige participatiesamenleving. Haar moeder Ria, de zorgzame oudste dochter die niet verder mocht leren, zag na de oorlog haar kans schoon: zij ging naar het internaat om binnen een halfjaar haar eerste ervaring op te doen als gezinsverzorgster. Jaren later, getroffen door *k*, ontving haar gezin zelf zorg. Na haar dood waren het de gezinsverzorgsters die het huishouden – drukbezette koeienboer en drie opgroeiende kinderen – draaiende hielden. 'In de alledaagse praktijk leek het neer te komen op stoffen en dweilen, maar al schoonmakend hielden ze ons wel degelijk in het vizier. (...) Ze waren onze redding, al hadden we dat toen zelf niet door.'

In de hoogtijdagen van de gezinsverzorging, begin jaren tachtig, werkten ruim honderdduizend vrouwen in de gezinsverzorging. De overheid centraliseerde de opleiding en inzet van de verzorgsters steeds meer. Het aantal zorginstellingen, aanvankelijk vanzelfsprekend lokaal en volgens de richtlijnen van de verzuiling georganiseerd (en daarmee uniek in de wereld), nam zienderogen af. Gezinsverzorging was deel van de verzorgingsstaat, opgebouwd onder leiding van vooral KVP-ministers (met Marga Klompé als belangrijkste exponent). De gezinsverzorgsters werkten in gezinnen waar moeders ontbraken, of niet in staat waren om alle taken, volgens de burgerlijke

moraal, te vervullen. Eind jaren zestig kwam de ouderenzorg erbij, maar na de oliecrisis kwamen de eerste bezuinigingsopdrachten. Daar kwam echter niets van: in 1980 werd een miljard gulden uitgegeven, ondanks inzet van de zogenaamde alfahulp: zij deden alleen de huishouding. Eigen bijdrage en verandering van beleid – zelfredzaamheid was het nieuwe streven – boden geen soelaas.

Minister Brinkman gooide het over een andere boeg: marktwerving werd de nieuwe panacee. Eva Vriend verweeft dit alles in het eigen verhaal. Ieder jaar kwam een nieuwe verzorgster – er mocht geen sprake van gewenning zijn – , het aantal toegekende uren nam af en de eigen bijdrage steeg. Toen alleen de veertienjarige Eva, samen met haar vader nog op de boerderij woonden, vervielen de laatste uren. Tineke, een verzorgster die al eerder in het gezin was geweest, werd particulier ingehuurd – precies zoals de overheid wilde (eigen verantwoordelijkheid was het devies). Onderzoek toonde aan dat vrouwen tot vijfenveertig jaar sindsdien de meeste mantelzorg verlenen. Vriend concludeert: 'De vrouw als hoeksteen van de participatiesamenleving. Waarmee we weer terug zijn bij het begin van het verhaal. Zoals de vrouwen in de wederopbouwjaren de verzorgingsstaat borgden, zo dragen zij nu de participatiesamenleving. Je zou ook van een achteruitgang kunnen spreken. In de verzorgingsstaat kregen de gezinsverzorgers tenminste nog voor hun werk betaald.' Nee, Eva Vriend is geen fan van het beleid van de regering-Rutte. Wanneer je haar boek leest, snap je goed waarom.

Ger Jan Onrust